कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको अध्ययन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली विभाग, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस,इलामको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
निर्मला खनाल
शैक्षिक सत्र २०६४/०६५
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम
२०६९

शोधनिर्देशक
श्री रोमनाथ आचार्य
शिक्षण सहायक
नेपाली विभाग
महेद्रत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको अध्ययन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली विभाग, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस,इलामको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो बर्षको नेपाली विषयको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
निर्मला खनाल
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम
२०६९

शेधनायक
कवि मित्रप्रसाद दाहाल

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षकी छात्रा निर्मला खनालले **कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको अध्ययन र विश्लेषण** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निक्कै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभागसमक्ष सिफारिश गर्दछु ।

मिति :- वि.सं. २०६९/९/२०
ई.सं. २०१३।०१।०४

रोमनाथ आचार्य
शिक्षण सहायक
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
इलाम

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु श्री रोमनाथ आचार्यको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । जतिसुकै निजी व्यस्तताका बीच पनि आवश्यक सर-सल्लाह र उचित निर्देशन प्रदान गर्नुहुने निर्देशनक एवं मेरा आदरणीय गुरुप्रति म ऋणी छु । उहाँको यस मार्ग निर्देशनका लागि श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरी मलाई शिक्षाको यो स्तरसम्म पुग्न सहयोग गर्नुहुने मेरा पिता सोमनाथ खनाल र माता विष्णुमाया खनाल तथा जीवनसाथी रोसन बस्नेत प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्रको शीर्षक स्वीकृत गरी लेखनमा समेत प्रोत्साहन गर्नुहुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक श्री बुद्धिप्रसाद घिमिरेप्रति आभारी छु । मेरो शोधकार्यका लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीका साथै सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नुहुने महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पसमा प्राध्यापनरत आदरणीय दाजु विनोदकुमार खनालप्रति विशेष आभारी छु ।

यसरी नै यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सामग्री सङ्कलन गर्न सहयोग गर्नुहुने पिण्डेश्वर विद्यापीठ धरानका सह-प्राध्यापक खेमराज खनाल र महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाममा प्राध्यापनरत श्री अम्बिकाप्रसाद अधिकारी प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा विभिन्न पुस्तक, पत्रपत्रिका आदि उपलब्ध गराउने पिण्डेश्वर विद्यापीठ पुस्तकालय र महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस पुस्तकालय हार्दिक कृतज्ञ छ । यसै गरी यो शोधपत्रलाई शुद्धरूपमा टङ्कण गरिदिने इलाम डेक्सटप इलामका युवराज थामीलाई धन्यवाद टक्र्याउँछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मितिः वि.सं. २०६९/०९/२०

ई.सं. २०१३।०१।०४

निर्मला खनाल

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस

इलाम

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

नेपाली विभाग

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

स्नतकोत्तर तहकी छात्रा निर्मला खनालद्वारा प्रस्तुत गरिएको **कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको अध्ययन र विश्लेषण** शीर्षकको स्नातकोत्तर तहको दशौं पत्रको परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत गरिएको शोधपत्रलाई स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

१. अध्यक्ष (विभागीय प्रमुख) बुद्धिप्रसाद घिमिरे ....

२. सदस्य (शोधनिर्देशक) रोमनाथ आचार्य ....

३. सदस्य श्री .... (बाह्यपरीक्षक).........................

मिति २०६९/ /

सङ्केत सूची

सङ्केत	पूरा रूप
अ.	अध्याय
अनु.	अनुवादक/अनुवाद
ई.सं.	इस्वी सम्वत्
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
चौ.स.	चौथो संस्करण
डा.	डाक्टर
तृ.स.	तृतीय संस्करण
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
द.स.	दशौं संस्कण
पृ.	पृष्ठ
पाँ.सं.	पाँचौं संस्करण
प्रा.	प्राध्यापक
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	सम्पादक/सम्पादन

शोधसार

शोधशीर्षक : कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारितको अध्ययन र विश्लेषण ।

शोधनिर्देशक : रोमनाथ आचार्य, शिक्षण सहायक, नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलाम

शोधार्थी : निर्मला खनाल

शोधप्रयोजन : त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विभाग, महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस इलामको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि ।

शैक्षिकसत्र : २०६४-६५

प्रस्तुत मिति : २०६९/ /

प्रस्तुत कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको अध्ययन र विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र निम्नालिखित छ परिच्छेदका मूल शीर्षकमा विभाजन गरी आवश्यकताअनुसार विभिन्न उपशीर्षकहरू समेत राखी अध्ययन र विश्लेषण गरिएको छ ।

१. पहिलो परिच्छेद : शोध परिचय

२. दोस्रो परिच्छेद : कवि मित्रप्रसाद दाहालको जीवनी र व्यक्तिफ्व

३. तेस्रो परिच्छेद : काव्यको सैद्धान्तिक परिचय र नेपाली कविताको इतिहास

४. चौथो परिच्छेद : कवि मित्रप्रसाद दाहालका खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण

५. पाँचौ परिच्छेद : कवि मित्रप्रसाद दाहालका महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण र फुटकर कविताको अध्ययन

६. छैठौं परिच्छेद : उपसंहार

प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदमा शोधपरिचय प्रस्तुत गरिएको छ । यस क्रममा शोधशीर्षक, उद्देश्य, समस्याकथन, शोधपत्रको औचित्य र महफ्व, पूर्वकार्यको समीक्षा, क्षेत्र र सीमा, सामग्री सङ्कलन, शोधपत्रको रूपरेखा आदिका बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

दोस्रो परिच्छेदमा कवि मित्रप्रसाद दाहालको जीवनी र व्यक्तिफ्व शीर्षक राखिएको छ । यसलाई स्पष्ट पार्न जीवनीअन्तर्गत जन्म र बाल्यकाल, शिक्षादीक्षा, पारिवारिक जीवन, साहित्य क्षेत्रमा प्रवेश, सम्मान तथा पुरस्कार राखिएको छ भने व्यक्तिफ्व अन्तर्गत उनका व्यक्तिफ्वका सबै पाटाहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

तेस्रो परिच्छेदमा काव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप प्रस्तुत गर्नुका साथै नेपाली कविताको विकासक्रम प्रस्तुत गरिएको छ । यस परिच्छेदमा काव्यको पूर्वीय, पाश्चात्य र नेपाली साहित्यमा व्यक्त गरिएका काव्यसम्बन्धी धारणामाथि प्रकाश पारिएको छ । पूर्वीय र पाश्चात्य साहित्यमा गरिएका काव्यको वर्गीकरण प्रस्तुत गरी कविताका भेदहरूको परिचय दिनुका साथै कविताका तत्वहरू समेत केलाइएको छ । नेपाली कविताको विकाक्रम केलाउने क्रममा काल विभाजन गरी धाराउपधारा समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

चौथो परिच्छेदमा खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक स्वरूपमाथि प्रकाश पार्नुका साथै कवि दाहालका खण्डकाव्यहरूको सैद्धान्तिक विश्लेषण गरिएको छ । यसअन्तर्गत खण्डकाव्यको व्युत्पत्तिगत परिचय, पूर्वीय साहित्यमा व्यक्त गरिएका संस्कृत, हिन्दी र नेपाली भाषाका विद्वान्हरूका परिभाषा र पाश्चात्य साहित्यमा प्रचलित खण्डकाव्यको स्वरूप प्रस्तुत गरी खण्डकाव्यका तत्वहरू समेत केलाउने काम भएको छ । यसका साथै दाहालका 'प्रमद्वरा' खण्डकाव्य र 'तारा' शोककाव्यलाई शीर्षक र संरचना, कथावस्तु, चरित्रचित्रण, परिवेश, लयविधान, अलङ्कारविधान, भावविधान, उद्देश्य/जीवनदृष्टि, भाषाशैली आदि तत्वका आधारमा विश्लेषण गरी निष्कर्ष समेत दिइएको छ ।

पाँचौ परिच्छेदमा कवि मित्रप्रसाद दाहालका महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण गर्नुका साथै फुटकर कविताहरूको अध्ययन गरिएको छ । जसअन्तर्गत महाकाव्यको व्युत्पत्तिगत परिचय दिई पूर्वीय, पाश्चात्य र नेपाली विद्वान्हरूका परिभाषाका साथै महाकाव्यका तत्व समेत प्रस्तुत गरिएको छ । यसै परिच्छेदमा कवि दाहालका 'चन्द्रहंस' र 'श्रीवत्स' महाकाव्यलाई संरचना, कथावस्तु, चरित्रचित्रण, परिवेश, लय विधान, अलङ्कार विधान, रस विधान, भाषाशैली, जीवनदर्शन वा वैचारिकता, शीर्षकीकरण आदि तत्वका आधारमा सैद्धान्तिक रूपमा विश्लेषण गरी निष्कर्ष समेत दिइएको छ ।

छैठौं परिच्छेदमा प्रस्तावित शोधपत्रका सबै परिच्छेदमा गरिएको अध्ययन र विश्लेषणको निष्कर्ष प्रस्तुत गरी कवि मित्रप्रसाद दाहालको काव्यकारिताको मूल्याङ्कन समेत गरिएको छ र अन्त्यमा सम्भाव्य शोध-शीर्षकहरू दिइएको छ ।

यसरी प्रस्तुत शोधपत्रको अध्ययनका सिलसिलामा प्रयोग गरिएका सामग्रीलाई अन्त्यमा प्रमुख सन्दर्भ ग्रन्थ र सन्दर्भ पत्रपत्रिका तथा सन्दर्भ शोध सूचीमा समावेश गरिएको छ ।

विषय सूची

पहिलो परिच्छेदः शोध परिचय **१-५**

१. शोध-परिचय ... १

१.१ शोध-शीर्षक ... १

१.२ शोधपत्रको प्रयोजन ... १

१.३ समस्या कथन ... १

१.४ शोधपत्रको उद्देश्य ... २

१.५ अध्ययनको औचित्य र महफ्व ... २

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा ... २-४

१.७ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा ... ४

१.८ सामग्री सङ्कलन ... ५

१.९ शोधविधि ... ५

१.१० शोधपत्रको रूपरेखा ... ५

दोस्रो परिच्छेदः कवि मित्रप्रसाद दाहालको जीवनी र व्यक्तित्व **६-१६**

२. कवि मित्रप्रसाद दाहालको जीवनी र व्यक्तित्व ... ६

२.१ कवि मित्रप्रसाद दाहालको जीवनी ... ६

२.१.१ जन्म र बाल्यकाल ... ६

२.१.२ शिक्षादीक्षा ... ७-९

२.१.३ पारिवारिक जीवन ... ९-१०

२.१.४ साहित्य क्षेत्रमा प्रवेश ... १०-११

२.१.५ सम्मान तथा पुरस्कार ... १२

२.२ कवि मित्रप्रसाद दाहालको व्यक्तित्व ... १२

२.२.१ व्यक्तित्व निर्माणका प्रमुख प्रक्रियाहरू ... १२-१३

२.२.२ बाह्य व्यक्तित्व ... १३

२.२.२.१ शारीरिक व्यक्तित्व ... १३-१४

२.२.२.२ सामाजिक व्यक्तित्व ... १४

२.२.२.३ शिक्षक व्यक्तित्व ... १४-१५

२.२.३ आन्तरिक व्यक्तित्व ... १५

२.२.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व.. १५-१६

तेस्रो परिच्छेद : काव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप र नेपाली कविताको इतिहास १७-६९

३. काव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप.. १७
३.१ काव्यको परिचय.. १७
३.१.१ काव्यसम्बन्धी पूर्वीय परम्परा... १७-१८
३.१.२ काव्यसम्बन्धी पाश्चात्य परम्परा... १८-१९
३.२ काव्यको परिभाषा.. १९-२०
३.२.१. पूर्वीय काव्य परिभाषा... २०-२४
३.२.२ पाश्चात्य काव्यपरिभाषा.. २४-२७
३.२.३ नेपाली साहित्यमा काव्यपरिभाषा... २७-२९
३.३ काव्यको वर्गीकरण.. २९
३.३.१ पूर्वीय साहित्यमा काव्यको वर्गीकरण..................................... २९-३१
३.३.२ पाश्चात्य साहित्यमा काव्यको वर्गीकरण.................................. ३१-३२
३.३.३ कविताको उपविधागत वर्गीकरण.. ३२
३.३.३.१ लघुतम कविता (मुक्तक तथा हाइकुसमेत).............................. ३२-३३
३.३.३.२ लघु कविता (फुटकर कविता).. ३३
३.३.३.२ मध्यम वा मझौला रूप (खण्डकाव्यादि)................................. ३३
३.३.३.३ बृहद्रूप (महाकाव्य).. ३३-३४
३.३.३.४ बृहत्तर रूप (विकसनशील/अर्ष महाकाव्य).............................. ३४
३.४ काव्य वा कविताका तफ्व.. ३४-३५
३.४.१ शीर्षक... ३५-३६
३.४.२ संरचना... ३६
३.४.३ विषयवस्तु.. ३६-३७
३.४.४ भाव विधान... ३७
३.४.५ लय विधान.. ३७-३८
३.४.६ कथनपद्धति... ३८-३९
३.४.७ विम्ब-प्रतीक-अलङकार विधान... ३९-४०
३.४.८ भाषाशैली... ४०

३.५ नेपाली कविताको इतिहास ४१
३.५.१ पृष्ठभूमि.. ४१
३.५.२ नेपाली कविताको कालविभाजन.. ४१-४२
३.५.२.१ प्राथमिक काल (सुरुदेखि वि.सं. १९४० सम्म)......................... ४२-४८
५.२.१.१. पूर्वार्द्ध चरणः वीरधारा (१८२६ देखि १८७२ सम्म).................... ४३-४४
३.५.२.१.२ उत्तरार्द्ध चरणः भक्तिधारा (१८७२ देखि १९४० सम्म)........ ४४-४८
३.५.२.१.२.१. सगुण भक्तिधारा.. ४५
क. कृष्ण भक्तिधारा... ४५-४६
ख. रामभक्तिधारा.. ४६
३.५.२.१.२.२. निर्गुणभक्ति धारा (सन्तधारा)...................................... ४७
३.५.२.२. माध्यमिक काल वि.सं. (१९४१ देखि वि.सं. १९७४ सम्म).......... ४८-५३
३.५.२.३. आधुनिक काल (वि.सं. १९७५ देखि हालसम्म)......................... ५३-६९
३.५.२.३.१. परिष्कारवादी धारा (वि.सं. १९७५-१९९० सम्म).............. ५४-५६
३.५.२.३.२. स्वच्छन्दतावादी धारा (वि.सं. १९९१-२०१६) ५७-६०
३.५.२.३.३. प्रयोगवादी धारा (२०१७-२०२९/३० सम्म)..................... ६१-६५
३.५.२.३.४ समसामयिक धारा (२०३० देखि हालसम्म)..................... ६५-६९
चौँथो परिच्छेदः कवि मित्रप्रसाद दाहालका खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण **७०-११५**
४. कवि मित्रप्रसाद दाहालका खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण......... ७०
४.१ खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप... ७०
४.१.१ खण्डकाव्यको व्युत्पत्तिगत परिचय.. ७०
४.१.२ खण्डकाव्यको परिभाषा ७०-७८
४.१.२.१ पूर्वीय साहित्यमा खण्डकाव्यको परिभाषा ७०-७२
४.१.२.२ हिन्दी साहित्यशास्त्रमा खण्डकाव्यको परिभाषा ७२-७३
४.१.२.३ नेपाली साहित्यशास्त्रमा खण्डकाव्यको परिभाषा ७३-७५
४.१.२.४ पाश्चात्य साहित्यमा खण्डकाव्यको स्वरूप ७५-७८
क. शोककाव्य (एलिजी) ७५
ख. गाथाकाव्य (लिरिकल व्यालेड)..................................... ७६
ग छन्दोबद्ध रोमाञ्चककाव्य (मेट्रिकल रोमान्स) ७६
घ. पद्यनाट्य गाथा ७६

ङ. पत्रकाव्य व्यङ्ग्यकाव्य र चरित्रकाव्य ७७
च. ऋतुकाव्य/गोपकाव्य ७७
छ. लामो कविता ७७-७८
४.३.१.३ खण्डकाव्यका संरचक तत्त्व ७८-८५
४.१.३.१ शीर्षक ७९
४.१.३.२ कथानक ७९-८०
४.१.३.२ चरित्र वा पात्र ८०-८१
४.१.३.३ परिवेश ८१-८२
४.१.३.४ विषयवस्तुगत भावविधान ८२
४.१.३.५ लय विधान ८२-८३
४.१.३.६ संरचना वा आयाम ८३
४.१.३.७ विम्ब-प्रतीक-अलङ्कार विधान ८३-८४
४.१.३.८ भाषाशैली.. ८४-८५
४.१.३.९ उद्देश्य वा जीवनदृष्टि ८५
४.२ 'प्रमद्वरा' खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण ८६-१०२
४.२.१ परिचय ८६
४.२.२ शीर्षक र संरचना ८६-८७
४.२.३ कथावस्तु/कथानक ८७-९३
४.२.४. चरित्र/पात्र विधान... ९३-९५
४.२.४.१ प्रमद्वरा.. ९३-९४
४.२.४.२ रुरु ९४-९५
४.२.४.३ अन्य पात्रहरूको चरित्र..................................... ९५
४.२.५. परिवेश... ९५-९६
४.२.६. लय विधान.. ९६-९७
४.२.७. अलङ्कार विधान... ९७-९८
४.२.८. भावविधान.. ९८-९९
४.२.९ उद्देश्य/जीवन दृष्टि ९९-१००
४.२.१० भाषाशैली.. १००-१०१
४.२.११ निष्कर्ष १०१-१०२

४.३. 'तारा' शोककाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण १०२-११५
४.३.१ परिचय १०२
४.३.२ शीर्षक र संरचना १०३-१०४
३.३.३ कथावस्तु/कथानक १०४-१०५
४.३.३ पात्र/चरित्र १०६-१०७
४.३.३.१ तारा १०६-१०७
३.३.४ म पात्र.. १०७
४.३.५ परिवेश.. १०७-१०८
४.३.६ लय विधान १०८-१०९
४.३.७ अलङ्कार विधान १०९-११०
४.३.८ भावविधान ११०-१११
४.३.९ उद्देश्य/जीवन दृष्टि १११-११३
४.३.१० भाषाशैली १३-११४
४.३.११. निष्कर्ष ११४-११५

पाँचौं परिच्छेदः कवि मित्रप्रसाद दाहालका महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण तथा फुटकर कविताहरूको अध्ययन ११६-२०८

५. कवि मित्रप्रसाद दाहालका महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण तथा फुटकर कविताहरूको अध्ययन ११६
५.१ महाकाव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप ११६
५.१.१ महाकाव्यको व्युत्पत्तिगत परिचय.. ११६
५.१.२ महाकाव्यको परिभाषा ११६-१२५
५.१.२.१ महाकाव्यसम्बन्धी पूर्वीय विद्वान्का परिभाषा.. ११७-१२१
५.१.२.२ महाकाव्यसम्बन्धी पाश्चात्य चिन्तन १२१-१२४
५.१.२.३ महाकाव्यसम्बन्धी नेपाली विद्वान्हरूका धारणा १२४-१२५
५.१.३ महाकाव्यका आधारभूत तफ्वहरू १२६-१३२
५.१.३.१ कथावस्तु वा कथानक १२६-१२७
५.१.३.२ चरित्र/पात्र १२७-१२८
५.१.३.३ परिवेश १२८-१२९
५.१.३.४ रस विधान १२९

५.१.३.५ छन्दोबद्धता वा लयविधान १२९-१३०
५.१.३.६ भाषाशैली १३०
५.१.३.७ संरचना १३१
५.१.३.८ उद्देश्य वा जीवनदर्शन १३१-१३२
५.१.३.९ शीर्षक/नाम १३२
५.२ महाकाव्यकार मित्रप्रसाद दाहालको परिचय १३३-१३४
५.३.१ 'चन्द्रहंश' महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण १३४-१७१
५.३.१.१ परिचय १३४
५.३.१.२ 'चन्द्रहंस' महाकाव्यको संरचना १३४-१३६
५.३.१.३ कथावस्तु/कथानक १३६-१४७
५.३.१.४ चरित्र चित्रण........ १४७-१५३
५.३.१.४.१ चन्द्रहंस........ १४८-१४९
५.३.१.४.२ विषया........ १९४-१५०
५.३.१.४.३ धृष्टबुद्धि १५१-१५२
५.३.१.४.४ कलिङ्ग........ १५२-१५३
५.३.१.४.५ अन्य पात्रहरूको चरित्र १५३
५.३.१.५ परिवेश विधान १५३-१५५
५.३.१.६ लय विधान १५५-१५६
५.३.१.७ अलङ्कार विधान........ १५६-१५८
५.३.१.८ रस विधान १५९-१६०
५.३.१.९ भाषाशैली १६१-१६३
५.३.१.१० जीवन दर्शन वा वैचारिकता........ १६३-१६६
५.३.१.१० प्रकृति चित्रण........ १६६-१६७
५.३.१.११ शीर्षक सार्थकता........ १६७-१६८
५.३.१.१३ निष्कर्ष........ १६८-१७१
५.३.२. 'श्रीवत्स' महाकाव्यको सैद्धान्तिक विश्लेषण १७१-२०२
५.३.२.१ परिचय........ १७१
५.३.२.२ 'श्रीवत्स' महाकाव्यको संरचना........ १७१-१७३
५.३.२.३ कथावस्तु........ १७३-१८३

५.३.२.४ चरित्र चित्रण.. १८३-१८८
५.३.२.४.१ श्रीवत्स १८४-१८५
५.३.२.४.२. चिन्तावती.. १८५-१८६
५.३.२.४.३. शनिग्रह... १८६-१८७
५.३.२.४.४. अन्य पात्रहरूको चरित्र.. १८७-१८८
५.३.२.५. परिवेश विधान.. १८८-१८९
५.३.२.६. लय विधान.. १८९-१९१
५.३.२.७. अलङ्कार विधान.. १९१-१९३
५.३.२.८. रस विधान.. १९३-१९४
५.३.२.९. भाषाशैली... १९४-१९७
५.३.२.१०. जीवन दर्शन वा उद्देश्य.. १९७-१९९
५.३.२.११. शीर्षक सार्थकता... १९९
५.३.४ निष्कर्ष.. १९९-२०२
५.३ कवि मित्रप्रसाद दाहालका फुटकर कविताको अध्ययन २०२-२०८
५.३.१ 'आत्म-दर्शन' कविताको अध्ययन २०३-२०४
५.३.२ 'थामौं स्वराष्ट्रियता' कविताको अध्ययन.................................... २०४-२०६
५.३.३ 'श्रद्धाञ्जली' कविताको अध्ययन २०६-२०७
छैठौं परिच्छेद-उपसंहार ________ २०९-२१४
सन्दर्भ ग्रन्थसूची ________ क-ङ